

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.33>

## ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ СУДУ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Жукевич І.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права та публічного управління

Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»

ORCID: 0000-0001-7332-1014

e-mail: zhiv123@ukr.net

### **Жукевич І.В. Дискреційні повноваження суду щодо застосування судового контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах.**

Встановлено, що під поняттям дискреційних повноважень суду щодо застосування судового контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах слід розуміти такі повноваження, коли у межах, які визначені законом, суд, який виніс рішення у цивільній справі, яке підлягає виконанню, має можливість самостійно (на власний розсуд) вибирати один з декількох варіантів конкретного правомірного рішення стосовно діяльності державного чи приватного виконавця на якого таке виконання покладено, з приводу його дій чи бездіяльності, на підставі скарги поданої стороною виконавчого провадження. У свою чергу, сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи приватного виконавця під час виконання судового рішення, порушено їхні права чи свободи. Це надає можливість втручатися на власний розсуд (суддівський розсуд) у межі повноважень державного виконавця чи приватного виконавця. Скарга розглядається у десятиденний строк у судовому засіданні за участю стягувача, боржника і державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, рішення, дія чи бездіяльність яких оскаржуються. Проте, застосовуючи суддівський розсуд при застосуванні тієї чи іншої норми права під час здійснення судового контролю, суддя повинен орієнтуватися на досягнення мети та завдань цивільного судочинства, а також і виконавчого провадження. Дискреційні повноваження не повинні використовуватися свавільно, а суд повинен контролювати рішення, прийняті на підставі реалізації дискреційних повноважень, максимально ефективно. При цьому, повноваження судді мають виконувати як завдання, поставлені перед кон-

кретним судом (суддею) під час здійснення правосуддя (правильні і своєчасні розгляд та вирішення справ, справедливий судовий розгляд справ незалежним та неупередженим судом), так і завдання, поставлені вітчизняним законодавцем перед всією судовою владою (здійснення правосуддя), а також завдання міжнародного рівня (гарантування і виконання принципу доступності правосуддя та принципу справедливого судового розгляду.

**Ключові слова:** судовий контроль, «дискреція», дискреційні повноваження, цивільне судочинство, виконання судового рішення.

### **Zhukevych I.V. The discretionary powers of the court regarding the application of judicial control over the execution of court decisions in civil cases.**

It was established that the concept of discretionary powers of the court regarding the application of judicial control over the execution of court decisions in civil cases should be understood as such powers when, within the limits defined by law, the court that issued a decision in a civil case that is subject to execution has the opportunity independently (on own discretion) to choose one of several options for a specific lawful decision regarding the activities of the public or private executor to whom such execution is entrusted, regarding his actions or inaction, on the basis of a complaint filed by a party to the enforcement proceedings. In turn, the parties to enforcement proceedings have the right to appeal to the court with a complaint if they believe that their rights or freedoms have been violated by the decision, action or inaction of the state executive or private executive during the execution of the court decision. This provides an opportunity to intervene at one's own discretion (judicial discretion) within the limits of the powers of the state executor or private executor. The complaint is considered within a ten-day period in a court session with the participation of the debt collector, the debtor

and the state executor or other official of the state executive service body or private executor whose decision, action or inaction is contested. However, when applying judicial discretion when applying this or that rule of law during judicial control, the judge must focus on achieving the goals and objectives of civil proceedings, as well as executive proceedings. Discretionary powers should not be used arbitrarily, and the court should control the decisions made on the basis of the exercise of discretionary powers as effectively as possible. At the same time, the powers of a judge must fulfill both the tasks set before a specific court (judge) during the administration of justice (correct and timely consideration and resolution of cases, fair judicial consideration of cases by an independent and impartial court), and the tasks set by the domestic legislator before the entire judiciary by the authorities (execution of justice), as well as tasks of the international level (guaranteeing and implementing the principle of access to justice and the principle of fair trial).

**Key words:** judicial control, «discretion», discretionary powers, civil proceedings, execution of a court decision.

**Постановка проблеми.** Низький рівень виконання судових рішень в Україні негативно впливає на довіру до судової влади та реалізації принципу верховенства права, який закладений в Конституції України. З огляду на це та з метою забезпечення права особи на ефективний судовий захист в цивільному судочинстві існує інститут судового контролю за виконанням судового рішення. Безпосередній вплив на здійснення судового контролю має суддівський розсуд.

**Мета дослідження** – розглянути питання дискреційних повноважень суду щодо застосування судового контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах.

**Стан опрацювання проблематики.** Суддівський розсуд (дискреція) є предметом значної кількості наукових досліджень представників різних галузей науки, серед яких і представники науки цивільного права та процесу: В.С. Гопанчук, М.Д. Савенко, А.В. Петровський та ін. Втім, у доктрині цивільного процесуального права відсутні наукові розробки, які були б спеціально присвячені питанню дискреційних повноважень суду щодо застосування судового контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах.

**Виклад основного матеріалу.** Слово «дискреція» має французьке походження. Історія його використання сягає 1705 року. На сьогодні це поняття має багато визначень. Одне з таких наведено у тлумачному словнику, де воно визначається, як вирішення посадовою особою або державним органом якого-небудь питання

за власним розсудом [1]. Інше нам пропонує М. Савенко, визначаючи суддівський розсуд у цивільному процесі як «інтелектуально-вольову діяльність, спрямовану на законне, об'єктивне, неупереджене і справедливе вирішення спірних питань, що виникають у судочинстві або є предметом розгляду у випадках, дозволених або неврегульованих законом; супроводжується внутрішнім процесом мислення, спрямованим на вибір оптимального варіанту розв'язання спірного правового питання, пошук необхідної правової норми, її розуміння та інтерпретацію, справедливе вирішення спору; здійснюється на різних стадіях судочинства незалежно від його виду – конституційного, адміністративного, цивільного господарського, кримінального у випадках, дозволених або неврегульованих законом» [2, с. 75-76].

На нормативному рівні дискреційні повноваження визначаються наказом Міністерства юстиції № 1380/5 від 23.06.2010 року, відповідно до якого дискреційні повноваження визначаються як сукупність прав та обов'язків органів державної влади та місцевого самоврядування, осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що надають можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і змісту правлінського рішення, яке приймається, або можливість вибору на власний розсуд одного з декількох варіантів управлінських рішень, передбачених нормативно-правовим актом, проектом нормативно-правового акта [3].

Певні напрацювання з цього приводу має і судова практика. Так, у судовій практиці сформовано позицію щодо поняття дискреційних повноважень, під якими слід розуміти такі повноваження, коли у межах, які визначені законом, адміністративний орган має можливість самостійно (на власний розсуд) вибирати один з кількох варіантів конкретного правомірного рішення. Дискреційне повноваження може полягати у виборі діяти, чи не діяти, а якщо діяти, то у виборі варіанту рішення чи дії серед варіантів, що прямо або опосередковано закріплені у законі [4].

Відповідно до ст. 447 Цивільного процесуального кодексу України, сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи [5]. Це дає підстави говорити про наявність дискреційних повноважень суду і можливість втручатися на власний розсуд (суддівський розсуд) у межі повноважень дер-

жавного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. При цьому, законодавство України встановлює дискреційні повноваження суду, який ухвалив судові рішення в цивільній справі, щодо застосування судового контролю виконання судового рішення, спрямованих на захист цивільних прав. Хоча і пряма вказівка у положеннях Цивільного процесуального кодексу України на це відсутня.

Скаргу може бути подано до суду:

а) у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права або свободи;

б) у триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій [5].

Скарга розглядається у десятиденний строк у судовому засіданні за участю стягувача, боржника і державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, рішення, дія чи бездіяльність яких оскаржуються. Неявка стягувача, боржника, державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, які належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду скарги, не перешкоджають її розгляду. Якщо суд встановить, що особа, рішення, дія чи бездіяльність якої оскаржуються, звільнена з посади (не здійснює відповідну діяльність), він залучає до участі в справі посадову особу, до компетенції якої належить вирішення питання про усунення порушення права чи свободи заявника [5].

За результатами розгляду скарги суд постановляє ухвалу. У разі встановлення обґрунтованості скарги суд визнає оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приватного виконавця усунути порушення (поновити порушене право заявника). Якщо оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність були прийняті або вчинені відповідно до закону, в межах повноважень державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця і право заявника не було порушено, суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні скарги [5].

Фактично, межами судового розсуду (судової дискреції) є об'єктивні та суб'єктивні критерії правомірності прийнятого дискреційного рішення. До об'єктивних критеріїв (меж) судового розсуду (тобто тих, які мають об'єктивний зовнішній вияв) належать зокрема правові норми, узагальнення судової практики, рішення вищих судових інстанцій, позовні вимоги сторін, положення договору між сторонами. Пере-

лік суб'єктивних меж судового розсуду (тобто тих, які не мають чіткої зовнішньої об'єктивності) є набагато ширшим порівняно із попереднім списком. Так, до суб'єктивних меж судової дискреції можна зарахувати принципи права та критерії справедливості, відображені у правосвідомості судді; концепцію праворозуміння, притаманну судді, котрий розглядає справу; розуміння суддею власної ролі у правовій системі, соціального та політичного ефекту ухваленого ним рішення; самі суспільні відносини, які необхідно врегулювати шляхом ухвалення судового рішення; тенденції судової практики з певних категорій спорів; загальний зміст законодавства щодо певного питання, його суть та спрямованість; ступінь обґрунтованості кожного з можливих варіантів рішення тощо. Суб'єктивні межі судового розсуду вказують на те, що кінцевий результат здійснення судом своїх дискреційних повноважень (тобто дискреційне рішення) значною мірою залежить від правосвідомості судді, оскільки саме вона визначає сприйняття суддею наявності дискреційних повноважень, способів та меж їхньої реалізації [6].

У доктрині цивільного права дискреційні повноваження судді прийнято класифікувати шляхом виділення двох форм:

1) обмежена дискреція (форма, за якої суддя на власний розсуд вибирає один з декількох законних варіантів рішень, передбачених правовим актом);

2) повна дискреція (форма, яка надає судді можливість на власний розсуд визначити повністю або частково вид і зміст рішення, яке ним приймається) [7, с. 3].

Однак у будь-якому разі дискреційні повноваження не повинні використовуватися свавільно, а суд повинен контролювати рішення, прийняті на підставі реалізації дискреційних повноважень, максимально ефективно [8]. Кожен з суддів повинен розуміти, що від рівня їх професійної правосвідомості прямо чи опосередковано залежить не лише якість роботи яку вони здійснюють, але й загальне враження суспільства про правосуддя загалом в державі. Професійна свідомість являє собою форму суспільної свідомості а також є сукупністю основних соціальних вимог, ідеалів, уявлень, звернених до конкретної професії та покликаних регулювати професійні відносини людей і співвідносити вузькопрофесійні вимоги з суспільними установками. Професійна правосвідомість суддів - це особливий вид суспільної свідомості, який відображає ставлення до права суддів як представників окремої професійної групи та включає в себе сукупність правових знань, ідей та уявлень [9].

Важливо, що повноваження судді мають виконувати як завдання, поставлені перед кон-

кретним судом (суддею) під час здійснення правосуддя (правильні і своєчасні розгляд та вирішення справ, справедливий судовий розгляд справ незалежним та неупередженим судом), так і завдання, поставлені вітчизняним законодавцем перед всією судовою владою (здійснення правосуддя), а також завдання міжнародного рівня (гарантування і виконання принципу доступності правосуддя та принципу справедливого судового розгляду, що закріплені у ст. 6 Європейської Конвенції [10]).

Застосовуючи суддівський розсуд при застосуванні тої чи іншої норми права під час здійснення судового контролю, суддя повинен орієнтуватися на досягнення мети та завдань цивільного судочинства, а також і виконавчого провадження. Нагадаємо, що відповідно до ч. 1 ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України [5] завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Тобто обраний в результаті розсуду певний варіант, повинен бути спрямований на ефективний захист порушених прав особи та відповідаючи завданням цивільного судочинства повинен бути справедливий та неупереджений. Що стосується завдання виконавчого провадження, то чітка вказівка у Законі України «Про виконавче провадження» [11] на це відсутня. Втім, з аналізу положень цього закону, можна зробити висновок, що до мети та завдань виконавчого провадження у межах цивільного судочинства можна віднести ефективне виконання судових рішень у цивільних справах. Водночас повинен суддя при застосуванні розсуду орієнтуватися і на поведінку учасників правовідносин, а саме на відповідність їх дій меті та завданням вираженим у праві.

**Висновки.** Таким чином, шляхом впровадження судового контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах законодавець передбачає можливість втручання суддівської дискреції у межі повноважень державного виконавця чи приватного виконавця стосовно виконання судових рішень у цивільних справах. Реалізуючи такі дискреційні повноваження суддя (суд) може вибирати один з декількох варіантів конкретного правомірного рішення, з метою оцінки діяльності виконавців, у разі подання відповідної скарги до суду. Дискреційне повноваження може полягати у виборі діяти, чи не діяти, а якщо діяти, то у виборі варіанту рішення чи дії серед варіантів, що прямо або опосередковано закріплені у законі.

Зрештою, питання дискреційних повноважень суду щодо застосування судового контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах потребує подальшого наукового аналізу.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Словник української мови Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua>.
2. Савенко М.Д. Суддівський розсуд у цивільному процесі. Наукові записки. Т. 26. Юридичні науки; [редкол.: Козюбра М.І., Ромовська З.В., Буроменський М.В. та ін.; упоряд.: Козюбра М.І., Александрова Н.В.]. Київ: КМ Академія, 2004. С. 75–78.
3. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 року № 1395/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#n8>.
4. Рішення № 103417330, 18.02.2022, Київський окружний адміністративний суд. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/103417330>.
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>.
6. Мельник Г.П. Судовий розсуд (дискреція) як явище правової дійсності. URL: [http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5938/Melnyk\\_Sudovyi\\_rozsud\\_dyskretsiia\\_yak\\_yavyshche.pdf?sequence=1&isAllowed=](http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5938/Melnyk_Sudovyi_rozsud_dyskretsiia_yak_yavyshche.pdf?sequence=1&isAllowed=).
7. Білостоцький О.В. Дискреційні повноваження судді: проблеми теорії та практики: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право» / Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Одеса, 2023. 243 с.
8. CASE OF HASAN AND CHAUSH v. BULGARIA. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/#%7B%22site%22%3A%2201-58921%22%7D>.
9. Гопанчук В. С., Петровський А. В. Роль суду у визначенні цивільно-правових норм, що містять темпоральні оціночні поняття. *Наукові перспективи*. 2023. № 11(41). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-799-811](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-799-811).
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text).
11. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1404-19>.